

**TABIY FANLARNI O'QITISHDA O'QUVCHILARNI ILMIY DUNYOQARASHINI
SHAKLLANTIRISH****Sotvoldiyeva M.M.****Qo'qon Universiteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4-kurs talabasi,****Matnazarova K.O.****Qo'qon Universiteti "ta'lim" kafedrası v.b dosenti p.f.f.d PhD)**

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda tabiat to'g'risidagi bilimlarini jonli va jonsiz tabiat, jismlar va hodisalar, o'simlik va hayvonlar, yilning har xil fasllaridagi tabiat o'zgarishidagi tasavvur va tushunchalar hamda o'quvchilarga tabiiy fanlarni ilmiy bilimlar asosida o'qitish haqida so'z yuritiladi. Maqolada asosan o'quvchilarda ilmiy dunyoqarashlarini shakllantirish, ekologik madaniyat, ekologik tarbiyaga old bilimlarini rivojlantirish haqida ham fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Tabiatshunoslikni o'qitish metodikasi, jonli tabiat, jonsiz tabiat, ekologik tarbiya, ekologiya, tabiat, o'simlik, hayvonlar, ta'lim, tarbiya.

Ijtimoiy taraqqiyotning zamonaviy bosqichi uzluksiz ta'lim tizmi oldiga yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashni talab etmoqda. Zamonaviy ta'limda tafakkuri boy, dunyoqarashi keng, mustaqil fikrga ega bo'lgan mutaxassislarni tayyorlashni taqazo etmoqda. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida" gi qonuni talablari asosida malakali mutaxassis va barkamol shaxsni tarbiyalashda uzluksiz ta'lim tizimining asosiy bosqichlaridan biri bu boshlang'ich ta'lim hisoblanadi. Mazkur bosqich o'quvchilarni ilmiy bilimlarni puxta va chuqur o'rgatish ularning taffakurini shakllantirishda asos bo'lib xizmat qiladi.

Respublikamizda boshlang'ich ta'lim mazmunini takomillashtirish, uni ilg'or g'oyalar bilan boyitish, bu davrda o'quvchilarning chuqur bilim olishlariga imkon beruvchi moddiy texnik bazani mustahkamlashga alohida e'tibor qaratilgan.

O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti I.A.Karimov O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 9-sessiyasida so'zlagan nutqida boshlang'ich ta'limni tashkil etishga nisbatan yangicha munosabatni qaror toptirish, uzluksiz ta'lim tizimining mazkur bosqichiga malakali mutaxassislarni jalb etish zarurligiga urg'u berib quyidagilarni ta'kidlaganlar. "Bolaning dunyoqarashi, didi, salohiyati shakllanadigan boshlang'ich sinflarga eng yetuk, eng tajribali murabbiylarni birlashtirish zarurligini oddiy mantiqning o'zi talab etadi". Bugungi kunda o'quvchilarni har tomonlama ilmiy dunyoqarashni shakllantirish maqsadga muvofiqdir. Bu vazifani boshlang'ich sinflarda amalga oshirishda tabiatshunoslik fani muhim ro'l o'ynaydi. Tabiatshunoslik fanini o'rganish boshlang'ich sinf o'quvchilarning shaxsiy tajribasini boyitadi, atrofimizdagi jonli va jonsiz tabiatda yuz berayotgan hodisa va jarayonlar to'g'risida bilimlar to'plashga imkon beradi. Shuning uchun ham pedagogika oliy o'quv yurtlarining talabalari, ayniqsa, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari, tabiatshunoslik fanini o'qitishning ilmiy-nazariy va amaliy yutuqlari bilan yaxshi tanish bo'lishlari kerak.

Shu o'rinda Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev "Yangi O'zbekiston ta'limining kelajagi" haqida quyidagi fikrlarini bildiradi: "ta'lim sifatini oshirish - Yangi O'zbekiston taraqqiyotining yakkayu yagona to'g'ri yo'lidir".

"Najot ta'limda, najot tarbiyada, najot bilimda. Maktab ta'limini rivojlantirsak, oliy ta'lim ham, ilm ham kelajakda rivojlanadi. Hozir bu masalaga e'tibor qilmasak, nafaqat kechirmaydi, yoshlarimiz sharoit bor joyga ketadi".

Tabiatning inson ongidagi aksi bo'lgan tabiatshunoslik jamiyatning rivojlanishi bilan mukammallashadi.

Tabiatshunoslik fanining maqsadi - tabiat hodisalarining mohiyatini aniqlash, tabiat qonunlarini bilish hamda ulardan amalda foydalanish imkoniyatlarini ochib berish.

Tabiatshunoslik tushunchalarini o'zlashtirishda predmetlararo; nutqni rivojlantirish, o'qish, matematika, ona tili, musiqa, ashulla, mehnat ta'limi, rasm fanlari bilan aloqa o'rnatilishi muhim ahamiyatga ega. Predmetlararo aloqadan tizimli ravishda foydalanish bolalarni ilgari olingan bilimlarni qo'llashiga, o'quv faoliyatlarining barcha turlarida mantiqiy bog'lanish o'rnatishga o'rgatadi. Tabiatshunoslik fanini o'qitish metodikasini yaxshi bilish boshlang'ich sinf o'qituvchisiga bolalarni o'qitishni to'g'ri tashkil qilish imkonini beradi.

Tabiatshunoslik fanining mazmunini ochib berishda xilma xil o'qitish metodlaridan foydalanish va bu fanga turlicha yondashish mumkin. U yoki bu metodni tanlashda o'qituvchi shuni nazarda tutishi kerakki, bu tanlagan metod rivojlantiruvchi ta'limning vaziflarini ta'minlash orqali, o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirsin va o'quvchilar tomonidan yangi bilimlarning qanday o'zlashtirilyotganligini tez va aniq ko'rsatib bersa maqsadga muvoffiq bo'ladi.

Shunga ko'ra tabiatshunoslik darslarida amaliy ishlar, suhbatlar, hissiyotni qo'zg'atuvchi hikoyalar, ayniqsa, mustaqil ishlardan ko'proq foydalanish kerak, bunda tadqiqiy yondashish, murakkab bo'lmagan tahlil va sintez, taqqoslash va umumlashtirish, tabiat ishlarining majburiy tarkibiy qismlari bo'lishi lozim.

Tabiiy fanlar o'quvchilarni, insonning tabiatga ta'sirini va tabiat boyliklarini avaylab - asrashni o'rgatadi.

Tabiiy fan tushunchasini samarali o'zlashtirishni ta'minlovchi metod bu tabiatni kuzatish metodi hisoblanadi. Kuzatishlar xulosasiga ko'ra, o'simlik, hayvon yoki biror hodisa haqida o'quvchida aniq tasavvurlar hosil bo'ladi.

Tabiatshunoslikni o'qitish jarayonida dunyoni ilmiy tushunish asoslarini shakllantirish uchun tabiatga insonparvarlik munosabatini, vatanparvarlikni va go'zallikni tushunishni tarbiyalash kerak.

Tabiatshunoslikni o'qitishda og'zaki, ko'rgazmali, amaliy va boshqa metodlardan foydalaniladi.

Hozirgi kunda o'quvchilarga zamonaviy bilim berishda ularning ijodiy faolligi, individual qobiliyatlarini ochishga qaratilgan metodlar tobora ko'proq qo'llanilmoqda. Tabiatshunoslik bo'yicha mashg'ulotlarni sinfdan va maktabdan tashqari tadbirlar: ochiq havodagi o'yinlar, o'lkashunoslik sayyohatlari, yurishlar bilan chambarchas bog'lamoq zarur. Tabiatshunoslik darslari — bu mehnat tarbiyasi maktabi hamdir. Aniq misollarda o'quvchilarni odam mehnati — uning jismoniy va ma'naviy sihatligining manbai ekanligiga ishontirib, o'qituvchi mehnatga muhabbatni, astoydil mehnat qilish istagini, mehnat ahliga hurmatini tarbiyalaydi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari 1-sinfda maktab xodimlarining mehnatiga hurmat, maktabning yer maydonchasidagi ishlarda qarashish, 2-sinfda esa kun tartibidagi mehnatning turlari, maktab mulkiga ehtiyotlik munosabati, xona o'simliklarini parvarish

qilish, qurilishlarda, zavod va fabrikalarda ishlovchi odamlarning kasblari bilan tanishish, 3-sinfda esa tabiatdan foydalanish va uni muhofaza qilish, odamlar mehnatini qadrlash, mehnat va dam olish tartibini o'rganish, dalada, polizda odamlar mehnatini kuzatish, 4- sinfda esa cho'llarda, dashtlarda, o'rmonlarda, tog'larda, adirlarda odamlar mehnati bilan tanishish, yer osti boyliklari, suv, havo, o'simliklar, hayvonlarni muhofaza qilish mavzulari bilan tanishadilar.

Tabiatshunoslik o'zining mazmuni va metodlari bilan o'quvchilarni har tomonlama tarbiyalash uchun cheksiz imkoniyatlarga ega.

Tabiat — dunyo fani va shuning uchun ham tabiatshunoslik darslari o'quv materiali mazmunini yetkazishning o'ylab chiqilgan metodikasini talab qiladi, uning asosiy maqsadi bilimlar yig'indisini faqat esda qoldirish bo'lib qolmasdan, balki ularni ishonchga aylantirish hamdir. Ishonch insonlarga, atrof olamga bo'lgan munosabatda, odatlarda, ish tutishda, xulq-atvorda namoyon bo'lishi kerak. Bilish muayyan voqea, hodisa, jarayon yoki predmetning mohiyatini anglashga yo'naltirilgan faoliyat samarasi sanaladi. Qiziqish esa ana shu yo'lda olib borilayotgan faoliyatning samaradorligini ta'minlovchi omildir. Tabiatga bo'lgan qiziqishni shakllantirish ana shu maqsadda olib borilayotgan murakkab pedagogik faoliyat natijasi sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda boshlang'ich sinf o'quvchilarida tabiatga bo'lgan qiziqishni shakllantirishda o'ziga xos psixologik-pedagogik xususiyatlar ko'zga tashlanadi. Bu yosh davr o'quvchilari tabiatshunoslik bilimlarini xissiy idrok asosida anglashga o'rgatadi. O'quvchilarga tizimli tabiatshunoslik bilimlarini berish va ularda tabiatshunoslik asoslari borasidagi jonli mushohada qilish, xissiy idrok negzida tafakkurni qaror toptirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.A.Karimov. Barkamol avlod orzusi. T. «Sharq».1999 y.
2. A.S. To'xtaev, Ekologiya o'qitish metodikasi(ma`ruza matni). 2003y
3. A. Ismailov, Ahadov R. Ekologik ta'lim-tarbiya. T., 1997 y.
4. A. Jabborov Tabiatshunoslikdan to'garak ishlari. Xalq ta'limi j. 1994yil.
5. M.I. Nuriddinova Tabiatshunoslikni o'qitish metodikasi. "Cho'lpon" nashriyot-matbaa uyi. Toshkent-2000 yil.
6. Ibragimov R. Boshlang'ich maktab o'quvchilarida bilish faoliyatini shakllantirishning didaktik asoslari 2009 yil.
7. Raximqulova M.B. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini darsdan tashqari mashg'ulotlarda ekologik qadiryatlar asosida tarbiyalash. Ped. Fan. Diss.2000 yil.